

ДЬУЛУРБАН

түһүлгэ дуораана

Абыс чемпион. Көрдөрүү куоһарылынна!

Алараа Бэстээххэ бэртээхэй спорт уорабайа тутулан, ханнык баҕарар улахан таһымнаах күрэхтэһиини тэрийэн ытарга кыахтар үөскээтилэр. Кылгас кэм иһигэр ангардас конүл тустууга Н.Н. Тарский кэриэһигэр Саха сириг бириддиэлэн уонна хамаанданан бастыыр иһин чемпионата, Дальнай Восток 24-гэр диири саастаахтарга күрэхтэһиитэ уонна Дальнай Восток улахан дьонно чемпионата тэрилиннилэр.

Быйылгы тустууга Бурятия Республикатыгтан, Хабаровский, Приморский кыраайдартан, Еврейскэй автономнай уокруктан, Амурскай уобаластан уонна Саха Республикатыгтан барыта 103 бөбөс күөн көрүстэ. Кылаабынай судьуйанан Руслан Мухамединов (Благовещенский) үлэтээтэ.

Манна, ыалдьыттарыттан буряттар эрэ үчүгэйдик оностон, балайда күүстээх саастабынан кэлбиттэрин санатар тобоостоох.

Быйлырын Улан-Удэбэ ытыллыбыт маньык күрэхтэһиитэ Саха сирэ 7 чемпионнамыта: Аяал Белолоубский (57 кг), Дьулусхан Тотонов (65 кг), Олег Фомин (70 кг), Станислав Свинобоев (74 кг), Ньургун Сергин (92 кг), Максим Толмачев (97 кг), Никита Хабаров (125 кг). Быйыл ити көрдөрүү куоһарылынна, бөбөстөрбүт 8 кыһыл көмүс мэтээли ылары ситистилэр.

Билинни кэмгэ биһиги наһаа эрэнэ кэтээр тустуукпут Лев Павлов (тренерэ Н.Р. Данилов) быйылгы сылга киирэн баран үһүс күрэхтэһиитэ. Кини Л. Ашеины, республика быйылгы чемпиона У. Иванову кыайталаан баран, финалга Алексей Копыловы хайдах кыайарга күлүүү сагаан булбата. Онон иккис миэстэлэннэ. Ол да буоллар, Лев — санаатын күүһэ, бэйэтигэр эрэлэ, кыайыга дуулура ситтэбинэ уонна күүс-уох өртүнэн сайыннабына, бастың бөбөс буолар кыахтаах. Барыта

бэйэтиттэн тутулуктаах.

Киниэхэ бу сезонна Россия 23-гэр диир күрэхтэһиитигэр ситиһиилээхтик кыттан, дойду сүүмүрдэммит хамаандатыгар киирэр сыал-сорук турар буолуохтаах. Биһиги Левкэ эрэнэбит!

Бу чемпионат иннинэ тутуна соҕус сылыктааһын оноһуллубутугар, билинни туруктан аттаран таһааран, ордук 57, 65, 70, 74, 92, 97 кг ыйааһынарга суоттаммыпыт. Оннук да буолла. «Парус» көбүөрүгэр ордук Александр Авелов (тренерэ Б.Г. Яковлев) көрөөччүлэрин үөртэ. Кини түөртэ туһунна уонна барытыгар кыайыһы ситистэ. Баастаан бэйэтин кинигэ Н. Заболотцайы хотон баран, утуу-субуу Бурятия бөбөстөрүн Борогошоновы, Бальжинимаевы, Дамдиновы кыайталаан, ыалдыааччыларын сэргэхситтэ. Бу сүрдээх тыһааһынаахтык барбыт хапсыһыларга Александр бэйэтин кытаанах характерын, кыайыга дуулурун көрдөрдө. Итиэннэ 61 киилэбэ Саха сиригэр бастың буоларын өссө төгүл итэбэттэ.

Ити курдук, бастаан утаа билгэлээһингэ 86 киилэбэ Бунто Шадапов бастыра буолуо дии санаабыһпыт. Ол эрээри, кылгас тохтобул кэнниттэн көбүөргэ иккитээн эргилибит норуоттар икки ардыларынаабы кылаастаах спорт маастара Герман Устинов буряты бэйэтин таптаан туттар албаһыгар түбэһиннэрэн, кылбар кыайыһы ситистэ уонна бу ыйааһынга

чемпионнаата. Герман, этэргэ дылы, «билигин даҕаны буораба кураанах эбит».

Уоннаабы ыйааһынарга сылыктааһын туолла. Уолаттар-быт эрэли түһэн бизэртэтилэр.

Билигин, биһиги республикабыт тустууга хамаандатыгар көлүөнэлэр солбуйсуула бара турар. Онуоха талааннаах, тыһыппалаах ыччаттар күөрэйэн тахсан иһэллэриттэн кини үөрэр эрэ. Холобур, 19 саастаах Игорь Матвеев (тренерэ П.С. Иванов) күрэхтэһииттэн күрэхтэһи ахсын сайдан, күүһүрэн иһэр. Кини финалга республика чемпиона Дьулусхан Тотоновы 3:2 ахсаанынан хотто. Итиэннэ улахана дьон түһүлгэтигэр бастакы дьонун кыайыгытын сурунна.

Ити курдук бу түһүлгэбэ Амма ыччата Андрей Мидловец (тренер Г.С. Игнатев) үчүгэй өйдөбүлү үөскэттэ. Кини финалга тахсар иһин тустууга Тотоновка олох тэн киирсиигэ сабырытарда. Кини эмиэ эрэнэр тустууга үүнэн эрэр. Сэмээр кэтэһэбит.

Ыйааһынардыгар кыайылаахтарынан буоллулар: Алексей Копылов (57 кг), Александр Авелов (61 кг), Игорь Матвеев (65 кг), Олег Фомин (70 кг), Станислав Свинобоев (74 кг), Герман Устинов (86 кг), Ньургун Сергин (92 кг), Никита Софронов (97 кг) — бары Саха сирэ уонна буряттар Тумэн Бодиев (79 кг), Балдан Цыжинов (125 кг).

Дьэ онон, били «Саха сирэ — Бурятия» диир күрэхтэһиннэрэ сатыыр санаабытыгар, бу күрэхтэһиитэ 8:2 ахсаанынан кыайдыбыт дииһхэ сөп.

«Саха сирэ — Бурятия» көрсүһүү салҕанар. Аны аныгыскы ыйга Улан-Удэбэ «Байкал Оупен» норуоттар икки ардыларынаабы турнирга көрсүөхтэрэ. Онно дьэ, хайдах буолар?

Петр ПАВЛОВ.

сонуннар ситимнэрэ

ХИФУ хамаандата Россияҕа бастаата

Челябинскайга студенттар дуобакка Россия үрдүнэн бастыыр иһин күрэхтэһиитэ ытыгылынна. Онно М.К. Аммосов аатынан Хотугулуу Илинги федеральной университет хамаандата бастаата.

Хамаанда састаабыгар Игорь Пономарев, Валентин Орлов, Альбина Большакова, Дайаана Кондратьева оонньоотулар.

Онтон бириддиэлэн түмүккэ Альбина Большакова бастаата, Дайаана Кондратьева уонна Игорь Пономарев үһүс буоллулар.

Николай Кычкин кэриэһигэр

Бу күннүргэ Дьокуускайга Россия үтүөлээх тренерэ Николай Николаевич Кычкин кэриэһигэр 100 харахтаах дуобакка Бүтүн Россиятаабы турнир саҕаланна.

Хаһан баҕарар буоларыны, бэйэ дьыэтигэр-уотугар ытытылар күрэхтэһиитэ күүстээхтэр бары кытталлар. Ол курдук, бу турнирга Матрена Ноговицына, Гаврил Колесов, Тунаара Федорова, Андрей Федотов, Иван Токусаев, Николай Стручков, Нико-

лай Гуляев, Сандаара Апросимова, Айсен Егоров уо.д.а. оонньоулар. Ону тэнэ Россия атын регионнарыттан аагтаах-суоллаах дуобатчыттар бааллар.

Күрэхтэһи олунньу 24 күнүгэр түмүктэнэр.

Роман Дмитриев 75 сыла киэнник бэлиэтэниэ

Кулун тутар 7 күнүгэр олимпийскай чемпион Роман Дмитриев төрөөбүтэ 75 сылын туолар. Бу бэлиэ түгэн далааһынаахтык ытытыллара күүтүллэр.

Холобур, төрөөбүт Эдьигээнни оройуонугар 2024 сыл — Роман Дмитриев сылынан биллэриллэбитэ. Эдьигээннэр биллиилээх бириддиэллэхтэрин туһунан спектакль туруоруохтара.

Дьокуускайга Роман Дмитриев аатынан уулуссаҕа уонна Олимпийскай эрэл училищетыгар өрөмүөн үлэлэрэ ытытыллаллар. Оскуолаларга Саха сириттэн бастакы олимпийскай чемпионна анаммыт аһаҕас уроктар тэриллэллэр. Эдэр ситиһиилээх спортсменнарга Роман Дмитриев аатынан бириддиэлэн кэмнээх харчынан көмөлөр туттарыллыахтара.

Кулун тутар санатыгар Р.М. Дмитриевкэ аналлаах Бүтүн Россиятаабы научнай-практической кон-

ференция буолуоҕа. Итиэннэ үгэс быһыытынан көнүл тустууга эдэрдэргэ норуоттар икки ардыларынаабы турнир ытытыллыа. Тренердэр республикатаабы конкурстара тэриллэ. Ону тэнэ Роман Михайлович 75 сылынан общественность кэриэстэбил киэһэтэ буолуоҕа.

«Дьулурбан».

түһүлгэ дуораана

Саахымат сайдыа дуо?

Ил Дархан кубогун кэнниттэн санаалар

Быйыл Ил Дархан саахымакка 2-с кубогар — Россия кубогун этабыгар 57 киһи кытынна, саамай эдэр 11, саамай кырдыаҕас 80 саастаахтар. Дойдубут 12 регионуттан алта гроссмейстер, биер норуоттар икки ардыларынааҕы маастар, биер ФИДЕ маастара кытыннылар. Онон кыттааччы ахсаана арыый элбээтэ.

Бастакы туурга үрүннэринэн оонньообуттар **Василий Романов** Сургут куораттан кэлбит гроссмейстер **Алексей Придорожнайы** уонна **Игорь Протодьяконов** Саратовтан сылдьар Россия-2023 чемпионатын, гроссмейстер **Баира Кованованы** хоттулар. ХИФУ студена **Находкин Николай** гроссмейстер **Галина Струтинскаяны** кытта тэннэстэ.

Иккис туурга үрүнээччи **Артур Васильев** ыччаттарга аан дойду чемпиона, норуоттар икки ардыларынааҕы маастар **Алексей Гребнев** (Тольятти) кытары тэннэстэ.

Пенза гроссмейстера **Дмитрий Кокарев** маастар-кылаас бытан баран, 28 киһиэхэ биердэ оһоһулар сеанс ыппытыгар, Мирнэй үрүнээччигэ **Владислав Томский** кыайыны ситистэ. Салгыы да кыра соһуччу түмүктэр буолталаатылар.

Үһүс туурга **Дмитрий Егоров** Г. Струтинскаяны хотто, төрдүскэ Струтинская аны үрүнээччи **Айрат Декембаева** хоттордо, **Алексей Гребнев**тан үрүнээччи **Владислав Жирков** очукуо анаарын ылла. Бэһис туурга ФИДЕ маастара **Олег Рычков** Денис Назаровтан хотторуу хомолтогун биллэ. Алтыс туурга **Баира Кованова** Жирков Владиславка кыайтарда. Струтинская сэттис туурга **Юрий Родионовка**, онтон **Олеса Моисеева**га хоттортоото, бүтэник туурга **Владимир Макаров**тын тэннэстэ. Ити курдук тохсус туурга **Дмитрий Кряквин** уонна **Дмитрий Егоров** тэннэстилэр.

Артур Слепцов — аптарытыаттарга суоһааччы

Кубок кыайылыабынан 7 очукуолаах **Дмитрий Кокарев** (Свердловскай) буолла, киниэхэ коэффициентинан баһыйтарбыт **Алексей Гребнев** иккис миэстэни ылла. Түөрт киһи 6,5-дыы очукуоланнылар. Онуоха коэффициентинан баһыйан **Дмитрий Кряквин** (Доннааҕы Ростов) үһүс буолла. Төрдүс **Алексей Придорожнай**, бэһис **Олег Рычков** (Владивосток), **Дмитрий Егоров** алтыс буолталаатылар. Алталы очукуолаах **Владислав Жирков** ахсыс, **Айсен Местников** онус буоллулар.

Гроссмейстердар маастар-кылаастары уонна биердэ оһоһулар сеанстары ыттылар. Таатта улуһуттан сылдьар **Артур Слепцов** гроссмейстердары кытта сеанстарга ситиһиилээхтик кытынна. Кини **Дмитрий Кряквинны** хоттон, **Алексей Придорожнайы**

кытта тэннэһэн, «Аптарытыаттарга суоһааччы» анал бириис хаһаайына буолла.

«Үрдэл» пааркаҕа москвичтар **Галина Струтинская** уонна **Александр Якименко** муус оһоһук саахыматынан «чабылбан» оонньоуга тэннэстилэр. Турниры тэрийии үрдүк таһымнаахтык ааста диэн ыалдьыттарбыт астынан сыанаалаатылар.

Сайдыы өйбүлтэн, көмөттөн тутулуктаах

Бу турнир бэйэбит саахыматчыттарбыт үрдүк таһымна тахсалара чугаһа суоһун өссө төгүл туоһулаата дии саныыбын. Аһыйах локальнай ситиһиилэр систематическайга кубулуйаллара ыраах.

Аан дойду уонна Россия таһымнарыгар улахан ситиһии кэлэрэ аһыйах сыл иһигэр күүтүллүбэтэ баар чакчы. Элбэх саахыматчыт маньык таһымнаах күрэхтэһиигэ урут кыттыбатахтарын, бу турнир хааччыйда уонна «Азия оһолоро» оонньоуларга кыттар Саха сирин хамаандатын чилиэннэригэр бэлэмнэни өссө биер түһүмэҕинэн буолла. Онон Ил Дархан Кубога салҕанара хайҕаллаах дьыала.

Бу күрэхтэһии спортивнай разрядтар нуормаларын толорго чугас рейтингнээх саахыматчыттарга (ол эбэтэр, спорт маастарыгар кандидат, ФИДЕ маастара) туһалаах буолара саарбаҕа суох. Ол курдук, оонньоммут партиялар хаачыстыбаларын үөрэттихтэрэ. Бары позициялар, дебюттар, сана идеялар ырытыллыахтара.

Онтон үрдүк таһымнаах саахыматчыты бэлэмниир уонна эрчийэр үлэ республика былаастарын өйөөһүнэ суох кыаллыбата — олохпун чакчыта. Тарстан, Калмыкия уонна Бурятия республикаларын салалталара анал дьаһаллары ылан, өр кэм устата сыралаһан үлэлээннэр, саахымакка хастыы да гроссмейстердаахтар. Башкортостанга эмиэ гроссмейстер баар. Биһиэхэ дуобакка гроссмейстердар ахсааннара эбиллэ турар. Онтон саахыматчыттарга маастардар ахсааннара эрэ улааттыаҕа...

Гроссмейстер нуорматын толоруу саахыматчыттарга олус эдэримсидэ. Урут 40 саастаах киһи гроссмейстер буолара, ол билигин симэлийдэ. Манна ордук Кытай уонна Индия былаастара государственнай өйбүл онорон, дьаныардаахтык үлэлиллэр. Ол иһин профессиональнай спорка ити дойду-

лар ситиһиилэрэ эбиллэ турар. Оһолорго, оһолор саахыматчыттарга үбү угуу — кэнэбэскини үбүлээһин буолар диэн сыал туруоран, кинилэр уонтан тахсалы сыллаах үлэлэрэ түмүктээх буолуталыы. Арай, XX үйэ саахымакка вундеркинда **Роберт Фишер** эрэ тоһус сыллаах дьарык түмүгүнэн үрдүкү чыпчаалга үктэммитэ.

Михаил Николаев аатынан спортивнай оскуоланы тэрийиэххэ

Оһо саахыматынан 4-5 сааһыттан дьэтигэр дьарыктанара төрөһүттүртэн ирдэнэр. Бэйэлэрэ үөрөһүт буоллахтарына, чугас аймак кинилэрэ разрядтаах саахыматчыт дьарыктыан наада. Оһо сүүс төгүл этиэххэ наада, онтон кини 101-с төгүлгэ өйүгэр хатыаҕа. Ол эрээри, 7 саастаах оскуола үрүнээччигэ дьарык саҕалыыра хойутааһын буолбатах. 12 саастаах талааннаах оһо дьарык саҕалаан спорт маастарыгар кандидат разрядтаах тэн саастаабын үс-түөрт сылыннан куотуон сөп. Талааннаах оһону кыра сааһыгар булуу алмаас көстөрүгэр тэннэх. Аны бу оһону дьаныардаахтык эрчийэн саахымат бриллианын курдук чочуйан оноруу — таһымнаах тренери булууну, элбэх сыраны, үбүлээһини ирдиир.

Саахымат тренердэрэ ставкалаах ДЮСШ республикаҕа олох ахсааннаах, киин куоракка олох суох — онтон оһолору дуобакка эрчийэр үстүү тренер ставкалаах үс ДЮСШ баар. Онон дуобакка ситиһии кэлэрэ, оһолор киэн араналарын хабыыга сытар уонна таһымнаах тренердэр бааллар итиэннэ федерация өттүттэн сөптөөх үбүлээһин оһоһулар. Республика дуобакка чемпионатыгар кэлэр оһолор ахсааннара, саахыматчыт оһолордоһор үс төгүл элбэх.

Үйэ саҕаланьытыгар **Удачная** куоракка уонна 2006 с. киин

куоракка **Анатолий Карпов** аатынан Саахымат оскуолалара аһыллыбыттарга, кэккэ ситиһиилэр кэлитэлээн испиттэрэ. Удачнайга, саахымакка уһуйуллубут **Сергей Павлов**, **Надежда Хармунова** (**Костина**) билгин республика таһыгар оһолор гроссмейстерскай бааллаах норуоттар икки ардыларынааҕы маастардар бааллара. Бу тренердэр көһөннөр, сөптөөх солбук оһоһуллубакка, Удачнай оскуолатын уота-күөһэ умуллунна. Онтон киин куорат оскуолатын **Карпов** аатын ыйар дуоската олох да көтүрүллүбүтэ, тренер ставката сарбыллыбыта.

Оһо айымньытын дьэиэтэ сыл айы балаҕан ыйын 1 күнүгэр эрэ электроннай сайаапкалары ылар уонна ылыны тохтотор. Онон кирибит үс сүүсчэкэ сайаапкалартан үс гыммыт биерин кыайбаты эрэ толорор. Дьининэн, саахымакка үөрэтэр отделениелардаах кырата түөрт ДЮСШ баар буолуон сөп этэ. Дьокуускайга бастакы президент **Михаил Николаев** аатынан саахымакка СДЮШОР тэриллии да син этэ.

Саахымат сайдыытын концепцията оһоһулар уолдыаста

Сахабыт сирин улуустарын оһолоро саахымакка дьарыктара быстар мөлтөх. Маныаха улуустарга ДЮСШ 2-3 тренер ставкалаах саахымат отделениеларын аһаахха наада. Тиксигэ «Арктическай саахымакка **Анатолий Карпов** аатынан спортивнай оскуола» тэриллэрэ уонна кэнэбэскинин «Арктика саахымата» аан дойдутааҕы турнир ыытыахха син буолуо.

Саха сиригэр рейтингнээх саахыматчыт ахсаана баара-суоһа биер тыһыынча үс сүүстэн тахса эрэ. Бу, букатын кыра көрдөрүү. Улуустарга рейтингнээх саахыматчыт ахсаана аһыйах, онтон хотугу улуустарга тарбахха эрэ баттанар.

Сыллата «саахымат үлэтин тэрийиигэ ситиһиилээх муниципальнай тэриллии» диэн республиканскай конкурс ытыгылар буоллар, улуустар уонна нэһиликтэр баһылыктарын өттүттэн сөптөөх болҕомто, үбүлээһини булуу баар буолуо этэ.

Үс түһүмэхтээх күрэххэ — бастаан нэһиликтэргэ түөлбөлэринэн хамаанданан (икки уол + биер кыыс оһолор, икки эр киһи + биер дьахтар, үс бэтэрээн), онтон нэһиликтэр икки ардыларыгар, түмүккэ зоналарын улуустар икки ардыларыгар.

Итиэннэ улуустарга төһө күрэхтэһии оһоһуллубута, төһө киһи кыттыбыта, төһө спортивнай разрядтаах спортсменнар үүммүттэрэ учуоттаныахтаах. Улуустар икки ардыларыгар табаарыстыы көрсүһүүллөр сөргүтэр уолдыаста. Маны өрөспүүбүлүкэ физическэй култуураҕа уонна маассабай спорка управлениета илээн-саҕалаан ытыгара буоллар.

Сыл айы сана тутулан үлэҕэ кириэр орто уонна спортивнай оскуолаларга олохтоох баһылыктар, улуус дьаһалтатын спорка уонна үөрэххэ салаалара саахыматтары, саахымат чаһылары, көрдөрөн үөрэтэр пособиелары бэлэх ууналлара хайҕаллаах эрэ дьыала буолуо этэ.

Өрөспүүбүлүкэ физическэй култуураҕа уонна успорка министриэтигэ — саахымат олимпийскай көрүгүнэргэ кирибэтин иһин сөптөөх болҕомто уура сатаабат.

«Саха сиригэр саахымат 2025-2034 сс. сайдыытын концепцията» республикатааҕы программа оһоһулар уолдыаста. Ылынылыа да, элбэх утумнаах үлэлэр ытыллыахтара, оһо аранатын киэнник хабыы буолла да, оччоҕо үрдүк таһымнаах ситиһиилэр баар буолаллара саарбахтаммат.

Петр ЯКОВЛЕВ, үлэ бэтэрээнэ.
Петр ПАВЛОВ хаартыскаҕа түһэриитэ.

«азия оҕолоро» оонньуу

Георгий Балакшин: «Азия оҕолоругар» кытты улахан эппиэтинэс»

«Азия оҕолоро» норуоттар икки ардыларынааҕы спортивной оонньуулары көрсө 1996 сыллааҕы бастакы тэрээнин дьоруойдарын кытта сэлэргэһини салгыбыт. Бүгүн биһиэхэ ол бастакы оонньуу боксаҕа күрэхтэһитин кыайылааҕа, спорт үтүөлээх маастара, Ил Түмэн депутата Георгий Балакшин ыалдьыттыыр.

— Георгий Русланович, эн 1996 сыллаахха ытыллыгыт «Азия оҕолоро» оонньуулартан кынаттанан тахан, улахан спорка ситиһилэммитин. Баһаалыста, ол кэми санаан ылыахха эрэ.

—1996 сыллааҕы «Азия оҕолоро» оонньуу — бэйэтин кэмгэр улахан таһымнаах күрэхтэһии этэ. Тус бэйэм ити оонньууларга кыттым — норуоттар икки ардыларынааҕы таһымна бастакы сүрэхтэһии этэ. Ол иннинэ Дальнай Восток федеральной уокурук уонна Россия күрэхтэһилэригэр, үөрэнээччилэр спартакиадаларыгар эрэ кыттыбытым.

Ол бастакы оонньууларга аҕыс дойду спортсмен оҕолоро кэлэн күрэхтэспиттэрэ. Мин сэрэбизийим үчүгэй соҕус этэ. Бастакы эргиргэ бэйэм хамаандам уолун Дмитрий Ушкановы кыайбытым. Онтон финалга бурят уолун баһыйбытым. Ылан көрдөххө, «Азия оҕолоро» — комплекснай спартакиада курдук, спорт элбэх көрүнгэр биир кэлим күрэхтэһии буоллаҕа. Биһиги санаабытыгар, оонньуулар ытыллар таһымнара улахан этилэр. Онно хамаанда састаабыгар кирири, ситиһилээхтик кытты — барыта улахан эппиэтинэс, бэйэ бодотун тардыныы этэ.

Уопсайынан, бу оонньуулары төрүттээбит биһиги республикабыт бастакы президентэ Михаил Ефимович Николаев инникини өтө көрөн, кэскиллээх санааны ылынан, бу «Азия оҕолоро» тэриллибит эбит дии саныбын. Онтон бастакы Аан дойдутааҕы оҕолор оонньуулары икки сылынан — 1998 сыллаахха Москваҕа буолбуттара. Онон оҕолор спортивной оонньууларын тэрийэн ытыгы идеятын биһиги Михаил Ефимовичты саҕалаабыта диэххэ сөп.

Ол 1996 сыллаахха, «Азия оҕолорунан» сибээстээн манна, куоракка улахан бырааһыннык, үөрүү-көтүү буолбута. Оонньуулары үөрүүлээхтик түмүктээһингэ кыайылаахтар парадтара тэриллибитэ. Концерт буолбута, аан дойдуга биллэр «Бони М» бөлөх кыт-

тыбыта. Ол барыта биһиэхэ — оҕо дьонго наһаа үчүгэй, сырдык, хаһан да умнуллубат үтүө өйдөбүллэри үөскэспитэ.

Оонньууларга бэлэмнэни эмиз бэйэтэ ураты этэ. Биһиги икки анал үөрэтэр-эрчийэр түмсүүгэ кыттыбыһпыт. Холобура, түмсүү кэмгэр уонна ити оонньууларга тренердэринэн

— Саха сириттэн Стас Потапов, Степан Лебедев уонна мин бэйэбит ыйааһыммытыгар бастаабыһпыт.

Бокса күрэхтэһитэ «Кыайыы 50 сыла» Спорт дьыбарыаһыгар буолбута.

Манна даҕатан эттэххэ, эмиз Михаил Ефимович көбүлээһининэн Дьокуускай-

ахха «Азия оҕолоругар» этэ. Ол кэнниттэн спорка ситиһилэрим биир-биир кэлэн испиттэрэ — Россия чемпиона, Европа кыайылааҕа, Олимпиада призера...

Михаил Ефимович, эппитим курдук, инникини өтө көрөн сайдыыга, үүнүүгэ, ситиһингэ талаһара, элбэҕи былаанныыра. «Азия оҕолоро» сылтан сыл ахсын кэнэн, сайдан, билигин аан дойду билинэр күрэхтэһитэ буолла. Холобур, бастакы оонньууга аҕыс дойду эбит буоллаҕына, алтыс оонньууларга — 32 дойду спортсменнара күөн көрсүбүттэрэ. Ити курдук, сырыы ахсын таһыма улаатан иһэр. Ол кэнниттэн спорт министринэн да үлэлиир кэммэр, Михаил Ефимовичтыын көрсөн кэпсэтэр этибит. Наар, саха спордун хайдах сайыннарыахха сөбүй диэн ырытыһарбыт.

— Быйыл биһиги Дьокуускайытыгар «Азия оҕолорун» ахыс оонньуулары ытыллар...

— Россияны ылан көрдөххө, 2024 сылга икки улахан норуоттар икки ардыларынааҕы

бурга буолаллар. Ити оонньууларга биһиги бэйэбит төрүт көрүнгүтүн — мастардыһыны киллэрэргэ үлэлэһэ сылдьабыт.

— «Азия оҕолоругар» үүнэн-сайдан тахсыбыт киһи, бу оонньуулар суолталарын хайдах быһаарыаҕ этэй?

— Михаил Ефимович бу оонньуулары биир кэмнээх эрэ буолбакка, салгыы өссө сайдан, тэнийэн, кэнэн тахсарын өтө көрөн тэрийбитэ. Ол курдук, «Азия оҕолоро» син эмиз Олимпиада курдук, төүрт сылга биридэ ытыллар улахан таһымнаах күрэхтэһии буолла. Оонньуу суолтатын туһунан эттэххэ, бастатан туран, биһиги бэйэбит талааннаах спортсменнарбытын булан таһаарабыт.

Иккиһинэн, «Азия оҕолоро» анардас спортивной эрэ инфраструктура буолбатах — уопсай куорат, республика сайдыыта. Холобур, спорт саалалар тугуллаллар, суоллар оҕоһуллаллар, тупсарыы тэриллэр. Куорат сыл ахсын сайдан, тупсан иһэр. Анардас «Азия оҕолоро» ытылларынан эрэ диэн буолбатах. Үлэ сыллата былаан быһыытынан ытыллар.

— Көрсүһүүбүт түмүгэр, билигин Ил Түмэн Государственной мунньаҕар физическэй култуураны уонна спорду сүрүннүүр комитет салайааччытын быһыытынан үлэбин кылгастык билиһиннэр эрэ.

— Былырын күһүн талыллан баран үлэбитин тутта саҕалаабыһпыт. Ол курдук, бастакы сессия кэнниттэн Москваҕа бара сылдьыбытым. Онно туһааннаах салайааччылары кытта көрсөн, билсэн, салгыы бииргэ хайдах үлэлиирбитин быһаарсыбыһпыт. Патриотической иитиһигэ анаан Государственной Дума ити бопуроска комитетын көһө сылдьар мунньаҕын манна, Дьокуускайга ытарга былаанныыбыт, кэпсэтиилэр ытылла тураллар. Биһиги республикабыт патриотической иитиһигэ сокуону биир бастакынан ылыммыта. Ону тэнэ биллиилээх биатлонист, билигин Госдума депутата Антон Шипулины кытта көрсөн кэпсэппиһпит.

Сэлэргэстэ Петр ПАВЛОВ.

биир дойдулаахтарым: Артур Иннокентьевич Пахомов, Василий Афанасьевич Тыасыгтов, Иван Васильевич Степанов баллара. Биһигини кинилэр көрөистэ, бэлэмни сылдьыбыттара.

— Боксёрдар бастакы оонньууларга хайдах кыттыбыттарай?

га спорт тутуулары: ити Дьыбарыас, «Эллэй Боотур» Муус дьыбарыаһа... аһылыбыттара.

— Георгий Русланович, биһиги бастакы президентим туһунан өссө тугу этиэххин сөбүй?

— Михаил Ефимович кытта бастакы билсиһиим 1996 сылла-

күрэхтэһии ытыллар. Бастатан туран, спорт 24 көрүнгэр күрэхтэһилээх «Азия оҕолоро», быйылгы оонньууга, мин билэрбинэн, билингитэ 20 дойду кыттарын биллэрдэ.

Иккис улахан күрэхтэһии «Доҕордоһуу» оонньуу, Москваҕа уонна Екатеринбург-

“Дьулурҕан” досьета:

Георгий Русланович Балакшин 1980 сыллаахха Ленинскэй (билигинэн Ньурба) оройуонугар төрөөбүтэ. Боксанан 9 сааһыттан дьарыктанар, тренерэ — РФ, СР үтүөлээх тренерэ А. И. Пахомов.

“Азия оҕолоро” норуоттар икки ардыларынааҕы 1-кы спортивной оонньуу кыайылааҕа, Россия алта (2000–2003, 2006, 2007 сс.), Европа үс (2002, 2004, 2006) төгүллээх чемпиона, аан дойду-2001 чемпионатыгар үһүс миэстэлээх, Пекиннээҕи-2008 Олимпиада боронса призера.

Спорт үтүөлээх маастара. Ньурба улуунун бочуоттаах гражданина, 2013–2016 сс. СР физическэй култуураҕа уонна спорка министрин бастакы солбуйааччы, 2016–2018 сс. министр, СР Ил Дарханын сүбэһитэ, Ил Түмэн депутата.

түһүлгэ дуораана

Өбүгэбит үгэһин сөргүтэн

Олунньу 13 күнэ — Төрөөбүт төрүт тыл уонна сурук-бичик күнэ. Г.И. Чиряев аатынан Бүлүү 1-кы №-дээх оскуолатыгар сахалыы өбүгэ оонньууларыгар күрэхтэһии буолла. 5–11 кылаастартан биридди оҕо күөн көрүстэ. Уолсайа оскуола үрдүнэн 13 оҕо кытынна. Оҕолор бөлөбүнэн арахсан, ойбонтон уулааһын, көтөх ынаҕы туруоруу уонна тутум эргиирэ көрүннэргэ күрэхтэстилэр.

Бу сахалыы оонньуулары Аммосова Ирина Михайловна, төрүт култуура учуутала көбүлээһининэн уонна физкултура учууталлара иилээн-сабалан ыгыттылар.

Күрэс туһунан **Ирина Михайловна** бу курдук кэпсээтэ:

— Бу манньк өбүгэ оонньуутун биһиги оскуолабытыгар 2015 сылтан, олунньу 13 күнүгэр сахатылыгаранаммыт нэдиэлэбэ ыытабыт. Үүнэр көлүөнэ ыччаты, оскуола оҕотун эт-хаан сайдыытыгар оҕо чэгиэн-чөбдүк, доруобай, таһаарыылаах үлэни кыайар, дойдутун харыстыырга бэлэм, өй-санаа, күүс-уох өттүнэн эргиччи сайдыылаах буола үүнэрин ситиһии, иттиһи сыллаах-соруктаах үлэлибит. Кылаас салайааччылары, үөрэнээччилэр бары бу

тэрээһингэ көхтөөхтүк кытталар, бириистээх миэстэбэ тиксэн сүрдээбин үөрэллэр.

Бу күрэххэ тутум эргииригэр Егоров Аян (7 “б” кылаас үөрэнээччигэ) саамай элбэхтик эргийдэ. “Ойбонтон уулаһынна”, бу үс куюнуу ылан Мусин Дамир (8 “в” кылаас), “көтөх ынаҕы туруоруу” күрэхтэри Васильев Максим (10 “в” кылаас) рекорд онордулар. Бу үс сахалыы көрүннэ оҕо күүстээх, кыахтаах буоллабына, бу күрэхтэргэ кыайар-хотор. Инникитин ситиһиини баҕарабын.

Мусин Дамир, 11-с кылаас үөрэнээччигэ:

— Күрэхтэһии тыҥааһынаахтык барда. Кытааччылар күүстээхтэр эбит. Кыайыыга эрэллээх этим. Инникитин элбэхтик ытылларыгар баҕарабын.

Егоров Аян, 7-с кылаас үөрэнээччигэ:

— Мин спордунан кыра эрдэхпиттэн дьарыктанабын. Бу күрэххэ тутум эргииригэр бэйэбэр рекорд онордум. Уолсайа тумуккэ кыайыылаабынан табыстым. Кыайыыга эрэллээх этим. Спордунан дьарыктанын — күүстээх, кыахтаах буолуоххут.

Биир интэриэһинэй түгэнинэн, күрэхкэ 2 кыыс кытынна: 5 кылаасан Алексеева Амелия уонна Алексеева Даяна, 7 кылаасан.

Бөлөбүнэн 1–2-3 миэстэлэри таһаардылар. 5-с кылаастар ортолоругар 1-кы миэстэни Алексеева Амелия, 6–7 кылаастарга 1-кы миэстэни Егоров Аян, 8–9 бөлөхтөргө 1-кы миэстэни Павлов Петя уонна 10–11 кылаастар ортолоругар 1-кы миэстэни ылла — оскуола выпускнига Мусин Дамир. Олус сэргэх тэрээһин буолан ааста.

Интервьюну ылдылар: **Юлиана ТОМСКАЯ, Саина АЛЕКСЕЕВА, «Ориентир» медиа-киин эдэр кэрэспэдьиэннэрэ, Г.И. Чиряев аатынан Бүлүү 1-кы оскуолаты.**

хаартысканан кэпсибит

“Азия оҕолорун” ымыыта – Моҕотой

Туйаара Мүрү 2 №-дээх оскуолатын 2018 сыллаахха кыһыл көмүс мэтээлинэн, ЕГЭ-бэ нуучча тылыгар 100 баалы ылары ситиспитэ, ол билигин да хатылана, ылыла илик ситиһии. Уралааҕы юридическай университетка үөрэммитэ, юстиция салаатыгар.

Кини «Азия оҕолоро» ымыыларын талыы күрэхтэри кыттан финалга тахсан, онно кыайан, Моҕотой – оонньуу волонтерскай корпусун ымыыта буолла. Билинни да, урукку да көлүөнэ оҕолор моҕотойу кытта сырсыбатах оҕо сааска суоҕа буолуо, көһүннэ да эк-

күрэхтэһии, сүүрүөх-көтүөх, үөрүөх санаа кэлэрэ ураты алыптаах буолара.

Хаартыскаҕа: Моҕотой хаар оноһугун таһыгар ааптардар Туйаара Тордуянова уонна Геннадий Оллонов, Бороҕон.

«Дьулурҕан».

Р. М. Дмитриев төрөөбүтэ 75 сааһын көрсө

Олимпийскай чемпион көбүлээһининэн...

Один великий спортсмен способен принести своей стране славу и уважение со стороны миллиардов людей планеты, которую не способны сотни искуснейших дипломатов.

Маннайгы Олимпийскай чемпиоммут Р.М. Дмитриев көнө майгылаах, чииһинэй куттаах киһи этэ. Кини, спорт эйгэтигэр „нахлебниктар“ наһаа элбэтилэр диирэ. Роман Михайлович Саха Республикатын спорка министерствотыгар бэрт кылгастык, 2002–2003 с.с. үлэлээтэр да, элбэх баҕа санаалааҕа...

Роман Сахааччалыын биригэ үөрэммит кэмин: „Мин бастаан Чурапчыга кэлэрбэр, Сахаачча айылҕаттан уһулуччу талааннаах буоларын туһунан тустууну таптааччылар олус элбэхтик кэпсэтэллэрэ, сөбө-махтайа көрөллөрө,“ — диэн „талааны“ ойуччу туппут.

Роман Михайлович 1986–90 с.с. Саха АССР көнүл тустууга старшай тренеринэн үлэлээбитэ. Кини, эмиэ олимпийскай чемпион, оччотооҕута Советскай Союз көнүл тустууга тренерэ И.С. Ярыгинныын Михаил Ефимович Николаевы көрсөн кэжкэ боппурустары кэпсэппиттэрэ: „Роман вместе Иваном Ярыгиным заходили на прием к Президенту республики и ходатай-

ствовали о строительстве Дворца спорта в г. Якутске, реконструкции стадиона. Одним из его проектов был создание Центра Олимпийской подготовки в городе, которое так и не было реализовано по определенным причинам. Как упоминал Софрон, именно с подачи Романа вспомнили и Николае Тарском и Николае Захарове“. [Наука побеждать, 2013].

Роман Михайлович баҕа санаа бырайыагын „Центр Олимпийской подготовки“ курдугу биһиги Амматааҕы ДЮСШ-тан туспа, иккис хайысханы тэрийэ сатаабыппыт. Онно төрүөтүнэн Чарльз Дарвин 1884 с. этэн хаалларбыт: „Дикардар биир холуста кыһыл тананы буллахтарына, уон аны үллэстэн сайдыбаттар“, — диэн сэргэтигэ буолбута.

Ол курдук, оҕолорбутун спорт уонча көрүнүгэр эрчийэммит, күүспүтүн-кыахпытын өһүлэрбит баар суол. Бу кыһалҕаттан төлөрүйэн, Роман Михайлович санаатын олоххо киллэрэн, анардас биир көрүнүнэн, көнүл тустуунан эрэ дьарыктыыр сыллаах анал оскуоланы

аһан үлэлэтэргэ, оннооҕор Президент быйааһын таһаартара сылдыбыппыт.

УКАЗ Президента Республики Саха (Якутия)

Поддержать инициативу Амгинского, <...> улусов и открыть: 2.1. Пансион под патронажом главы администрации улуса, занимающихся в детско-юношеской школе. <...>

Президент РС (Я М. Николаев. 3 февраля 1999 года, № 672 г. Якутск.

Ол гынан баран, хомойуох иһин, Амматааҕы ДЮСШ сорох тренердэрэ бастаан өйөөн баран, „Алексеев Соморсунна аһаары гынна“ диэн, улуус депутаттары утары туруоран уонна Президент быйбара сабаланаан, олоххо кирибэтэҕэ...

Онон, М.Е. Николаев өйүү саҕааһыныттан биһиги, аммалар „кылгас санаабытыгар“ тэптэрэн мүччү туттубут буоллахпытна, уус алданнар эрдээхтик, уһаппакка Президент дьаһалыгар тирэхтэммиттэрэ: „Уус Алдан Мындаабатыгар „Олимпийскай дэриэбинэ“

(пансион — М.А.) үлэбэ кирибитэ. 1999 сыл күһүнүгэр „Сельхозтехника“ эргэ мас хонтуоратыгар 200 оҕо 31 улуустан, Красноярскай кыраайтан кэлэн 70 киһилээх пед-кэллэктииптээх оскуола аһыллыбыта“. [„Кыым“, 2018 с. кулун тутар 8 к.]

Ити, биһиги, 25 сыллааҕыта „сэрэммит хайдыһыбытын“ мындаабалар таһаарбакка, ситиһиилээхтик үлэли олоролор.

2024 сылтан спорду салыйыыга уларыыы киририэхтээх. В.В. Путин соторутааҕыта Госдумаҕа „Спорт сокуонун“ ылыналларыгар соруудах биэрдэ. Бу сокуонна: „Любительскай спорт“, „Клубнай спорт“, „Маассабай (чөбдигирдэр) спорт“ хайысхалара көрүллэрэ сабаланаар.

Биһиги, аммалар, салайар үлэбэ уларыыылары бэлэмнээх көрсөөрү, Саха Республикатын спорка министерствотын кытта: Амма, Чурапчы, Таатта улустарын хабар „Молодежь долины Амги“ любительскай спортивнай обществоны („Урожай“ ДСО курдук) тэрийиигэ үлэлэһэ сылдьабыт.

Михаил АЛЕКСЕЕВ.
Амма — Мээндиги.